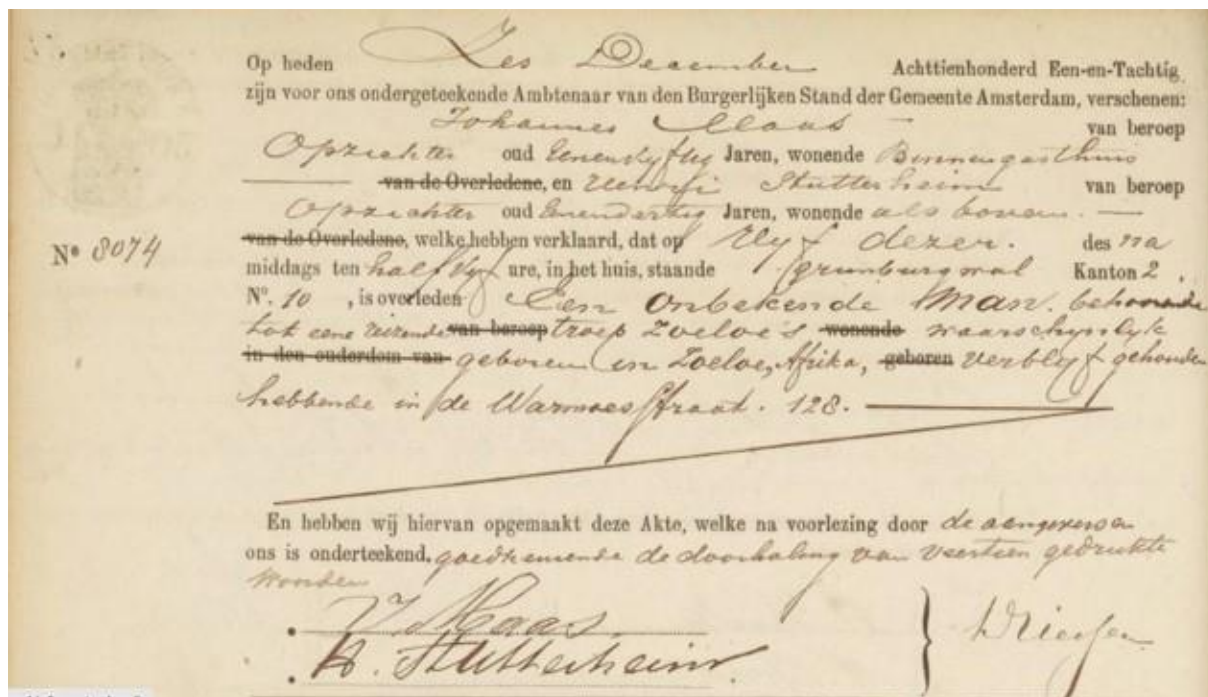

De onbekende Zoeloe

Fred Foppen

Amsterdam, dinsdag 6 december 1881. Johannes Maas en Henri Stutterheim, beiden opzichters in het Binnengasthuis, geven het overlijden aan van een onbekende man. In overlijdensakte nummer 8074 staat dat een dag eerder 'een onbekende man, behoorende tot een reizende troep Zoeloe's waarschijnlijk geboren in Zoeloe, Afrika' in het Binnengasthuis was overleden. In de akte staat dat hij in de Warmoesstraat 128 woonde.

De onbekende was op 25 november 1881 in het Binnengasthuis opgenomen op Zaal 1 voor Mannen Zieken. Er was weinig over de man bekend, geen naam, geen leeftijd, in het Register van het Binnengasthuis staat hij alleen geregistreerd als 'een onbekende man behoorende tot een reizende troep Soeloes. Verblijf gehouden bij G. André Warmoesstraat N. 128'. Nadat hij tien dagen in het ziekenhuis was verpleegd is hij op 5 december 1881 om half vijf 's middags overleden aan *phthisis pulmonum*, een oude medische term voor tuberculose. In het Register van Amsterdamse Doodsoorzaken staat dat de leeftijd en de woonplaats van de man onbekend waren.

Het dubbele herenhuis in Warmoesstraat 128 was in 1881 voor 31.000 gulden gekocht door G. André, nadat hij een paar maanden eerder op 28 augustus 1880 het Café Restaurant 'De Ster' had geopend. De Ster maakte veel reclame voor bier van de *Mainzer Actien Brauerei*. De zaken gingen kennelijk niet zo goed, want een jaar later opende G. André op datzelfde adres het *Theater des Familles* voor dans en zang. Daar moeten de rondreizende Zoeloes ook hebben opgetreden, hoewel de theaterdirecteur André, die toch behoorlijk veel reclame maakte voor de optredens in zijn theater, in geen enkele advertentie het optreden van de Zoeloes heeft aangekondigd.

De eerste en enige keer dat voorstellingen van het Gezelschap Zoeloes in de kranten vermeld werden, was twee jaar eerder in 1879. In dat jaar volgde de Nederlandse bevolking met redelijk veel belangstelling de oorlog tussen de Engelsen en de Zoeloes, nadat het Engelse leger in Zuid-Afrika het koninkrijk van de Zoeloes was binnengevallen. Van 15 juli 1879 tot hun afscheidsvoorstelling op 28 juli trad het Gezelschap Zoeloes op in Amsterdam in het *Paleis voor Volksvlijt* op het Frederiksplein samen met de ‘excentrische en humoristische dames en buitelaars van Mesrs. en Miss Milton’. In de krantenadvertentie staat dat de voorstelling van het Gezelschap Zoeloes bestond uit een aantal elementen, namelijk ‘de Welkomst Groet, Krijgszang, Eigenaardige gebruiken, Wijze van Worstelen, Vechten met Staven, De Assegai, Huwelijkszang’. De recensent van *Het Vaderland* had in zijn ‘Brieven uit Amsterdam’ niet zo’n positief oordeel over het optreden van de Zoeloes. ‘Ze vertoonen allerlei eigenaardige volksgewoonten, zoo zegt ten minste het programma, dat wij voor dezen keer zullen gelooven. Hun gebed of aanroeping der Godheid heeft veel van de bewegingen van iemand, die aan krampkoliek lijdt, en hun huwelijkszang doet denken aan een deur, die op verroeste hengsels krast, of aan een zwaar beladen kruiwagen, die met een ongesmeerde wielas over een grintweg wordt gereden. De wapendans en vechtoefeningen hebben wel iets karakteristiek wilds en zijn om ’t zonderlinge der bewegingen aardig om te zien, evenals het behandelen en werpen der assagaaie, dat zij met bijzondere behendigheid doen.’

We moeten aannemen dat dit gezelschap een week later in Scheveningen optrad, want een toeschouwer, die de voorstelling in het Café Chantant in Scheveningen had gezien, maakte zich in het *Rotterdamsch Nieuwsblad* boos. ‘Dat kunnen nooit Zoeloes zijn, was het eerste wat mijn vriend X, die verleden jaar uit Zuid-Afrika teruggekomen, van het aanplakbiljet zei, dat de komst aankondigde van een Zoeloe gezelschap in Scheveningen. We gingen er samen heen, en toen de negers ten tooneele verschenen was X's eerste woord: Wat heb ik je gezegd, het zijn geen Zoeloes. Neen, 't zijn Fingo's of Basoeto's. Als de kerels, die ge daar vóór u ziet, een Zoeloe tegen kwamen, zouden ze die uit den weg gaan. De Zoeloes zijn nog langer en sterker gebouwd. En daarom zei ik meteen dat het geen Zoeloes konden zijn, éér ik ze nog gezien had — een Zoeloe is een veel te groot heer, om zich ooit of te immer op een tooneel voor geld te laten kijken. De Zoeloes zijn als de Baskische bergbewoners: elk hunner voelt en noemt zich edelman.’

Na hun optreden in Scheveningen is in geen enkele krant meer iets over het Gezelschap Zoeloes geschreven. Toch moeten we aannemen dat dit het reizende gezelschap was dat in 1881 in Amsterdam was voor een voorstelling in het *Theater des Familles* van G. André. De onbekende Zoeloe gaf bij opname in het Binnengasthuis in ieder geval het adres van dit theater op als zijn verblijfplaats.

En hoe ging het verder

Nog één keer is een Gezelschap Zoeloes in de krant genoemd, namelijk toen het Leger des Heils in 1903 in het *Bellevue theater* aan de Leidsekade in Amsterdam een voorstelling organiseerde van drie bekeerde Zoeloes en één Ashantijn.

In 1887 verkocht G. André het pand in de Warmoesstraat 128 en verhuisde naar de Kalverstraat 122, waar hij het theater *Diligentia* ombouwde tot zijn *Theater American*. In 1891 werd het *Theater Alcazar* *vh Theater des Familles* in de Warmoesstraat 128 geopend en rond 1895 was H. Beijerlee directeur van wat toen het *Theater de Familles* heette. De buurt werd rond 1910 afgebroken om plaats te maken voor het beursgebouw van de Amsterdamse Effectenbeurs, beter bekend als Beursplein 5.

Bronnen

Algemeen Handelsblad, 15 juli 1879, p.3; 28 juli 1879, p.3; 28 augustus 1880, p. 3; 1 september 1881, p. 7; 15 juni 1887, p. 4; 14 januari 1888, p. 3,

Centraal Blad voor Israëlieten in Nederland, 4 december 1891, p. 4,

Het Nieuws van den Dag, 15 juli 1879, p. 2; 21 maart 1903, p. 6,

Het Vaderland, 28 juli 1879, p. 6,

Nieuw Israëlietisch Weekblad, 9 oktober 1895, p. 4,

Rotterdamsch Nieuwsblad, 5 augustus 1879, p. 2,

Stadsarchief Amsterdam, Bevolkingsregister overlijdensakte 8074, 6 december 1881,

Stadsarchief Amsterdam, Binnengasthuis patiëntenregister, 25 november 1881,

Stadsarchief Amsterdam, Register van Amsterdamse Doodsoorzaken, 5 december 1881.